

z oddaljenimi območji, predvsem severno in srednjo Italijo. Irena Šinkovec doda dragomeljskim najdbam še nekaj posamičnih najdb z mengeške ravnine.

Peter Turk prikaže še eno pomembno zakladno najdbo, ki je bila odkrita med izkopavanji na višinski naselbini Gobavica, in je datirana v 8. oz. 7. st. pr. n. š. Poleg Gobavice spada v podobo železnodobne poselitve Mengeškega polja še več gradišč, ki sicer niso arheološko raziskana, ter ostanki nižinske poselitve iz Mengša. Najdena so bila tudi štiri grobišča, od katerih je presenetljivo tisto na Zadružniški cesti v Mengšu; grobovi so namreč skeletni, kar je za železnodobno Gorenjsko izjema.

Znake močnejše poselitve v rimski dobi opiše in razloži Milan Sagadin. Številne najdbe kažejo, da je v Mengšu obstajala naselbina iz 1. in 2. stoletja z več grobišči in tudi podeželje je bilo gosto poseljeno.

Najdbe iz obdobja preseljevanja ljudstev in slovanske dobe opiše Timotej Knific, predvsem staroslovansko grobišče ob cerkvi sv. Mihaela v Mengšu, od koder izvira sponka s panterjem, ki krasi naslovnico kataloga ter je bila izbrana za znak Muzeja Mengeš.

V pisanih virih se mengeška ravnica pojavi v 11. stoletje kasneje se že omenjajo gospodje Mengeški, ki so kot nesvobodni vitezi, podrejeni najprej grofom Andeškim, kasneje pa vojvodam Spanheimskim in Habsburžanom, do srede 15. st. precej samostojno obvladovali Mengeško polje.

Sledi katalog predmetov, predstavljeni so na barvnih fotografijah. Pohvale vredno je dejstvo, da vsebuje knjiga veliko število risarskih rekonstrukcij življenja, noše in arhitekture v različnih obdobjih, kar mnogo pripomore k razumljivosti razstave širši javnosti, kateri je predvsem namenjena. Obenem pa v katalogu, ki je namenjen tudi strokovni javnosti, pogrešamo risbe gradiva, ki niso le mnogo bolj izpovedne, ampak tudi cenovno precej bolj ugodna rešitev.

Večinoma so v katalogu sicer navedene mere predmetov, vendar bi se razveselili meril na fotografijah. Za nekatere predmete, ki niso objavljeni drugje, je namreč to delo edini vir podatkov. Dobrodošel bi bil tudi opis predmetov.

Tina MILAVEC

Dolenjski muzej 1950-2000. 50 let Dolenjskega muzeja. Borut Križ et al. Dolenjski muzej, Novo mesto 2000. ISBN 961-6306-02-2, 186 str., 36 barvnih fotografij, 37 črno-belih fotografij.

Predstavitev Dolenjskega muzeja v Novem mestu nas popelje v čas ustanovitve muzeja in nam predstavi kustodiate, ki v muzeju delujejo. Posebej sta predstavljena Jakčev dom, Kočevski Rog in pedagoška dejavnost muzeja. Opisana je bogata razstavna dejavnost Dolenjskega muzeja med leti 1995 in 2000 ter stalne in občasne razstave, ki jih je muzej pripravil za obiskovalce. V samem zaključku pa je predstavljena še založniška dejavnost muzeja in zaposleni v Dolenjskem muzeju od ustanovitve dalje. Vsako poglavje ima paralelen prevod v angleškem jeziku.

Dolenjski muzej je bil ustanovljen 1. junija 1950, v njenem okviru pa sta v prvih letih delovala tudi spomeniško varstvena in arhivska služba. Podoba muzeja s petimi stavbami (štiri so v enem kompleksu, dislociran je Jakčev dom), petimi stalnimi razstavami, petimi kustodiat in pedagoško službo je leta 1994 dopolnila še dislocirana enota Kočevski Rog.

Začetki Kustodiata za arheologijo segajo v leto 1958 in so hkrati tudi začetki načrtnega raziskovanja in zbiranja arheološkega gradiva na Dolenjskem. Že v svojih začetkih pa je Kustodiat opravil veliko reševalnih arheoloških izkopavanj. Pomemben segment predstavlja tudi restavratorska delavnica, ki deluje od sredine osemdesetih let. Poudarjeno je uspešno sodelovanje z domačimi in tujimi institucijami. Dolenjski muzej izdaja serijo *Carniola Archaeologica*, ki monografsko predstavlja zaključene arheološke celote.

Kustodiat za etnologijo je začel s prvimi načrtnimi raziskavami na terenu in zbiranjem predmetov z dolenjskega območja med leti 1959 in 1961. Danes se lahko pohvalijo predvsem s pridobitvijo celotnih obrtnih delavnic; tkalske, lončarske, mlinarske, kolarske, sodarske, kovaške, čevljarke, gostilniške in keramične, delno pa je ohranjena tudi svečarska in medicarska delavnica.

Kulturnozgodovinski Kustodiat deluje že od same ustanovitve Dolenjskega muzeja. Poudarjeno je pridobivanje predmetov uporabne umetnosti in slikovnega gradiva, nastalega ali uporabljenega na območju ožje Dolenjske od poznega srednjega veka do 20. stoletja. Po pomenu in številu predmetov pa izstopata predvsem dve področji: zgodovina Novega mesta in delovanje železarne na Dvoru.

Tudi Kustodiat za novejšo zgodovino deluje od ustanovitve muzeja leta 1950. Kustodiat hrani skoraj 1200 predmetov, zbirko plakatov in letakov, številne dokumente ali kopije dokumentov okroglega narodnoosvobodilnega odbora Novo mesto in Bela krajina, vojne izdaje brošur ter nekaterih časnikov. Muzej je pridobil tudi obsežno gradivo iz časov mladinskih delovnih akcij ter gradivo nekaterih družbenopolitičnih organizacij. Predvsem pa si Kustodiat prizadeva, da bi pridobil še več gradiva iz obdobja pred in po drugi svetovni vojni.

Naloga Kustodiata za umetnostno zgodovino je pridobivanje dostopnih ter vsebinsko in umetnostno ustreznih predmetov iz območja Dolenjske ter njihova prezentacija. Kustodiat danes hrani večinoma slike in grafike, nekaj risb in umetniških fotografij. Skromnejše je zastopana kiparska zbirka. Nekaj je tudi dragocenih oltarnih podob in slik z religiozno tematiko, v starejši del zbirke pa sodijo tudi fragmenti zidnega slikarstva (freske) iz dolenjskih gradov in cerkva.

V dislocirani enoti Jakčev dom je predstavljena zbirka umetniških del slikarja, grafika, likovnega pedagoga in akademika Božidarja Jakca, ki jo je poklonil rodnemu Novemu mestu. V isti stavbi je predstavljen tudi prvi del stalne pedagoške likovne razstave, ki z deli priznanih slovenskih umetnikov, na poučno vzgojni način predstavlja vse zvrsti risarskega in grafičnega načina likovnega izražanja.

Pedagoška služba Dolenjskega muzeja je deloma prevzela nalogo posredovati javnosti naravno in kulturno dediščino Dolenjske. Pri tem se poslužuje klasičnega vodstva po stalnih in občasnih muzejskih razstavah, organiziranja učnih ur, muzejskih delavnic, ustvarjalnih uric ter videoprodukcij.

V Kočevskem Rogu, ki je pod oskrbo Dolenjskega muzeja, so danes ohranjeni le še Baza 20 in bolnišnici Jelendol in Zgornji Hrastnik. V barakah sta že postavljeni dve stalni razstavi, v načrtu pa je postavitve še ene.

Ob podrobni in kvalitetni predstavitvi bogatega delovanja Dolenjskega muzeja ne bi bil odveč tudi zemljevid samega Novega mesta z označenim muzejem in zemljevid dislociranih enot ter morda tudi območja, ki ga z dejavnostmi kustodiatov pokriva Dolenjski muzej.

Martina KNAVS

Vodnik po slovenskih muzejih. 252 muzejev in galerij. Andreja Rihter, Marjeta Cilgenečki (ur.). Skupnost muzejev Slovenije, Mladinska knjiga, Ljubljana 2001. ISBN 86-11-16087-8. 191 strani.

Knjiga predstavlja vse za javnost odprte slovenske institucije, ki se ukvarjajo z ohranjanjem in seveda razstavljanjem kulturne dediščine, bodisi predmetov bodisi arhitekture, navedene po abecednem redu krajev, v katerih delujejo. O slehernem izmed muzejev in galerij ter seveda manjših dislociranih enot, med njimi so tudi muzeji na prostem, ki sodijo k večjim muzejskim institucijam, najprej izvemo osnovne tehnične podatke, kakršni so delovni čas, vstopnina, lokacija, kje je mogoče dobiti podrobnejše informacije, druga ponudba - restavracije in trgovine, čemur sledijo kratki prikazi zbirk in stalnih razstav, ponekod pa tudi

zgodovina ustanove ali poslopja, v katerem se nahaja ta ustanova, kar še posebej velja za muzeje, ki imajo prostore v gradovih in graščinah ali drugih objektih, ki so tudi sami na sebi arhitekturni spomeniki, denimo grad Jama, Pokrajinski muzej Ptuj, Posavski muzej v Brežicah, Gornji grad, Pokrajinski muzej v Mariboru, Grad Lendava, Ljubljanski grad itn. Zbirke in stalne razstave posameznih muzejev so predstavljene zelo različno, lahko so zgolj na kratko omenjene, najdemo pa tudi precej podrobne opise njihove vsebine, organizacije in namena. Zgradbe, prostori, postavitve razstav, pa tudi nekateri znamenitejši razstavljeni predmeti so ponekod tudi fotografirani (denimo mamutovo okostje v Prirodoslovnem muzeju, Dalmatinova biblija v Posavskem muzeju itn.).

V slabi petini predstavljenih ustanov so del razstave tudi arheološke zbirke, ki so večinoma posvečene lokalni zapuščini. Opisi arheoloških zbirk v vodniku so prav tako odvisni od načina predstavitve celotnega muzeja, zato so precej skopi, saj so v večini primerov omenjena zgolj kronološka obdobja, ki jim pripadajo, redkeje pa tudi najdbe, večinoma tiste, ki utegnejo zanimati širšo javnost, predvsem dobro ohranjeno in reprezentativno posodje, orožje, okrasni predmeti ter novci; nekatere izmed njih lahko vidimo tudi na fotografijah (keltski kipec vepra iz Pokrajinskega muzeja v Mariboru, apulski krater iz Pomorskega muzeja v Piranu, vaška situla iz Narodnega muzeja itn.). Najdišča so pri muzejih z obširnejšo arheološko zbirko navedena le izjemoma, večinoma v povezavi s pomembnejšimi odkritji (denimo Posavski muzej Brežice, Muzej Ribnica, Loški muzej, Koroški pokrajinski muzej v Slovenj Gradcu, Dolenjski muzej v Novem mestu), drugače pa je tam, kjer je arheološka razstava posvečena zgolj enemu najdišču - denimo razstava Oloris v Muzeju-galeriji Lendava.

Poleg muzejskih zbirk, ki so rezultat sistematičnih arheoloških raziskav, so omenjene tudi naključne najdbe, shranjene v muzejih, ki sicer nimajo prave arheološke zbirke - denimo Muzejska zbirka Laško.

Posebna skupina so muzeji na prostem in predstavitve *in situ*, pri katerih gre tako rekoč izključno za arheološke in etnološke spomenike. Večji del jih je prikazanih nekoliko natančneje, navedeno je obdobje, v katerem so nastali, njihov primarni namen, nekateri so opremljeni tudi s fotografijami (npr. antična Emona, I. in III. mitrej pri Ptuj, cerkev sv. Jurija v Legnu, Povodnov muzej na Ptuj, rimska nekropola v Sempetru, Rifnik pri Šentjurju).

Čeprav vodnik nudi izčrpen seznam slovenskih muzejev in galerij, so ti, kar zadeva ponudbo za javnost, žal predstavljeni precej neenotno, saj informacije, ki jih v njem lahko najdemo, nihajo od zgolj omenbe zbirke oziroma razstave do podrobnega opisa razstavljenih predmetov, zaradi česar je vsebina razstav, vsaj nekaterih, pogosto precej nejasna. Tudi ureditev po abecednem redu lokacij ima poleg očitnih prednosti, kar zadeva preglednost, nekaj slabih strani, saj bi bilo predvsem arheološke in etnološke zbirke smiselno predstaviti tudi po pokrajinah, še posebej glede na to, da v veliki večini primerov vsebujejo lokalno gradivo. Kljub manjšim pomanjkljivostim pa vodnik nudi uporaben pregled muzejev in galerij, ki ponuja vsaj osnovne informacije o vseh teh ustanovah, in je brez dvoma koristen pripomoček za turistične in izletniške obiske muzejev in galerij, torej za seznanjanje javnosti s kulturno dediščino Slovenije, kar je tudi njegov namen.

Katarina ROTAR

Oživljene kulture. Arheološka odkritja na Gorjancih/Žumberku. Nina Pirnat-Spahič, Želimir Škoberne (ur.). Cankarjev dom, Ljubljana 2002. ISBN 961-6157-11-6.181 strani.

Pogorje Gorjanci leži na jugozahodnem robu Panonske nižine, med rekami Savo, Krko in Kolpo, torej na meji med Hrvaško in Slovenijo. Čeprav je danes razdeljeno med ti dve državi, gre tako iz geološkega kakor iz arheološkega zornega kota za enoten

prostor, ki pa nikakor ni izoliran in brez stikov z okolico. To je bil tudi razlog za pripravo razstave, ki bi nudila pregled celotnega območja, pri čemer je sodelovalo veliko število arheologov in kulturnih institucij iz obeh držav, ki tukaj že dolgo izvajata sistematične raziskave prazgodovinskih in antičnih najdišč. Razstava *Oživljene kulture* prikazuje pomen tega območja in poudarja nujnost nadaljnjih raziskav v obeh državah. V knjigi je najprej predstavljena zgodovina raziskav, čemur sledijo odkritja - tako najdišča kakor najdbe - našeta po kronološkem zaporedju.

Arheološki ostanki na Gorjancih so bili tako na slovenski kakor na hrvaški strani znani že v drugi polovici 19. stoletja; na hrvaški strani so se sistematična in sondažna izkopavanja zares začela šele v osemdesetih letih 20. stoletja (zgodnjeesarska nekropola pod Gornjo vasjo, rimski refugij in prazgodovinsko gradišče na Griču (Sv. Marija Okička), Kosovac nad Bregano). Na slovenski strani sta na tem področju v osemdesetih letih 19. stoletja delovala Jernej Pečnik (Velike Malence, Brusnice) in Ignac Kušljan (Vrhpolje, Mihovo), raziskave pa so se nadaljevale tudi med vojnoma in vse do danes.

Najstarejše najdbe s tega področja sodijo v paleolitik (npr. mousteriensko strgalo s Podstražnika); iz neolitika in eneolitika so znane le naključne najdbe (Stari Grad nad Podbočjem, Levakova jama, Gradec nad Vratnim itn.).

Veliko naključnih najdb sodi tudi v čas bronaste dobe in kulture žarnih grobišč (Samobor, Sv. Jana, Veliki Lovnik, Gospiščina na Gorjancih, Mihovo, Sv. Marija pod Okičem itn.). Iz časa pozne bronaste dobe in z začetka železne dobe so znana tudi prva utrjena gradišča, postavljena na že naravno zavarovanih višinskih točkah in še dodatno utrjena s kamnitimi obzidji in lesenimi palisadami (Gradec nad Mihovim, Kosovac pri Bregani). Dolej znana grobišča sodijo v isti čas kakor naselja; gre za plana grobišča na ravninah, grobovi pa so žgani, z masivnimi žarami (Metlika-Hrib, Metlika-Borštek itn.).

V 8. stoletju pr. n. š. postane vodilna gospodarska panoga proizvodnja železa, poleg gospodarstva pa se spremenijo tudi poselitvena struktura, pojavi se cela vrsta novih najdišč, drugačna pa je tudi socialna struktura - pojavi se nov vodilni sloj (knežji grobovi v Budinjaku). Halštatska naselja so s kamnitimi obzidji in zemljenimi nasipi utrjena gradišča, ki še vedno ležijo na že naravno zavarovanih predelih (Metlika, Velike Malence, Stari Grad nad Podbočjem); pojavijo se gomilna grobišča (Apnenik, Dolž, Dolenja Stara vas, Mihovo itn.) s skeletnimi, pa tudi žganimi grobovi. V času mlajše železne dobe se najprej pojavijo uvoženi keltski predmeti, v 3. pr. n. š. pa še nov način pokopa - plani žgani grobovi, vendar tako grobišča kakor naselja ostajajo na istih mestih kakor v halštatskem obdobju in tudi nekateri grobni dodatki kažejo na kontinuiteto.

Rimska oblast je Gorjance dosegla v zadnjih desetletjih 1. stoletja pr. n. š.; mesto naselitve so še naprej določale naravne razmere, naselja so predvsem na pomembnih in strateških točkah, ob cestah (Trebnje, Drnovo pri Krškem, Ribnica); dokler je bil limes neprebojen, so bile naseljene tudi nižine, v času nevarnosti (v 5. stoletju) pa predvsem vrhovi. Znana so tudi grobišča tega časa - Gornja vas, Bratelji, Gradec nad Mihovim, Mrzlo polje itn. - grobove, za katere so značilne kamnite konstrukcije (izpričani so trije različni tipi), lahko pripišemo Latobikom, kar potrjujejo tudi hišaste žare in lonci z narebranim cilindričnim vratom (Gornja vas, Bratelji).

V čas pozne antike sodijo najdbe iz Sv. Marije in Popovega doła (večinoma bronaste - fibula, pasni jeziček v obliki amfore), najmlajše na razstavi predstavljene najdbe pa so predmeti iz slovanskih grobov iz kamnoloma Camberk v Cerovem Logu.

Tej kronološki predstavitvi območja Gorjancev sledi katalog, ki navaja osnovne podatke o razstavljenih predmetih (najdišče, opis, material, dimenzije, inventarno številko in mesto hrambe, datacijo, literaturo, če ta obstaja), ki so v večini primerov tudi fotografirani, prikazuje pa tudi organizacijo razstave same.

Katarina ROTAR